

Поліщук (Шадчина) А.С.
Семантичні переходи в назвах тварин *Caniformia* та *Feliformia*
(на матеріалі ностратичних мов)

Поліщук (Шадчина) Анна Сергіївна, кандидат філологічних наук, доцент
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Анотація. Наше дослідження присвячене типології семантичних переходів у назвах диких тварин типу *Caniformia* та *Feliformia* в ностратичних мовах. Мета роботи полягала у визначенні «ностратичного» статусу індоєвропейських зоонімів, частотності семантичного переходу в назвах п'яти номінативних груп – *Canidae*, *Mustelidae*, *Felidae*, *Hyaenidae*, *Viverridae*, а також створення класифікації цих зсувів. У результаті був зроблений висновок про те, що найбільш ймовірними претендентами на ностратичний спадок можна вважати ІЄ корені: *sing^ho- ‘лев, леопард’, *luk-(s/n) ‘дрібний хижак, рись’; *kup- ‘собака, вовк’; *keun-/*koum- ‘куниця’; *mel- ‘куниця, борсук’; *b^he(H)l- ‘куниця’, *stib^h-yo- > псл *stib^hь ‘дикий кіт’. Міграційними термінами в ІЄ мовах, з огляду на недостатнє представництво гілок ностратичних мов або пізні засвідчення, можуть бути *lew-(on-)/*luw-(on-) ‘лев’, *kat(t)- ‘домашня кішка’, *H₂wis-(yo-/elo) ‘ласка, кіт’. Це доводить, що до питомої індоєвропейської лексики належать здебільшого назви тварин сімейств *Mustelidae* і *Canidae*, тоді як назви тварин сімейства *Felidae* можуть бути як успадкованими з ностратичних мов, так і запозиченими. Для афразійських мов більшою мірою характерні трьох- або навіть чотирьохкомпонентні ряди семантичних переходів (*Felidae* – *Viverridae* – *Hyaenidae* – *Canidae*), тоді як для решти ностратичних мов – переважно двокомпонентні (*Canidae* – *Mustelidae* та *Felidae* – *Hyaenidae*). Крім того, в індоєвропейській лексиці спостерігається більша продуктивність еквонімичного зсуву *Mustelidae* – *Felidae* порівняно з рідкісним переходом *Canidae* – *Felidae*, набагато частотнішим в афразійських мовах. Отже, можна зробити припущення, що семантична типологія зберігається лише на рівні євразійської мовної макрородина, а не на рівні ностратичної.

Ключові слова: індоєвропейські мови, ностратичні мови, назви диких тварин, семантична деривація, семантична типологія

Згідно визнаній у зоології думці, хижі ссавці ще в ранньому палеоцені розділилися на дві великі еволюційні лінії – Псовидних (*Caniformia*) і Котов-идних (*Feliformia*). Псовидні представлені такими сімействами, як: Псові (*Canidae*), Куницеви (*Mustelidae*), Ведмедеві (*Ursidae*) та ін. Котовидні складається з таких сімейств, як: Котові (*Felidae*), Гієнові (*Hyaenidae*), Віверові (*Viverridae*) тощо. **Об'єктом** нашого дослідження виступатимуть 11 індоєвропейських коренів на позначення диких тварин підрядів *Caniformia* (*Canidae*, *Mustelidae*) та *Feliformia* (*Felidae*, *Hyaenidae*, *Viverridae*), які демонструють семантичну мобільність та мають «макроностратичні» відповідники. Нагадаємо, якщо з ностратичними у вузькому сенсі прийнято асоціювати: дравідійські – Дравід., картвельські – Картв. та євразійські мови (уральські – Урал., алтайські – Алт., ескімосько-алеутські, чукотсько-камчатські –ЧК, індоєвропейські – ІЄ та, можливо, тіренські) тоді як до ностратичних у широкому сенсі відносяться також і афразійські – АА: семітські, давньоєгипетська, кушитські, чадські, берберські, омотські. **Предмет** нашого дослідження становлять когнітивні моделі семантичного зсуву на різних рівнях генетичної спорідненості індоєвропейських та ностратичних назв хижаків типу *Caniformia* та *Feliformia*. **Мета роботи** полягає у визначенні можливих мотиваційних механізмів утворення зоонімів, продуктивності семантичного переходу у назвах п'яти номінативних груп – *Canidae*, *Mustelidae*, *Felidae*, *Hyaenidae*, *Viverridae*, а також створення класифікації цих переходів. **Актуальність** цієї наукової розвідки зумовлена сучасною спрямованістю історичного мовознавства до системного дослідження типологічних закономірностей не лише на рівні фонетики і граматики, але й семантики [4]. Так, створення класифікації семантичних деривацій і виявлення на основі цієї класифікації можливостей зміни значення важливі як для етимологічних студій, так і для досліджень із синхронної семантики. **Новизна** дослідження полягає в тому, що лексичний клас зоонімів уперше підлягає

аналізові в контексті компаративістичних студій далекоспоріднених мов з когнітивно-семасіологічних позицій, зокрема, відношень еквонімії та гіперонімії.

Серед останніх вагомих робіт з семантичної типології можна назвати роботу Ю.В. Норманської, А.В. Дібо (2010), в якій подано словник тезаурусного типу, де зібрані етимології уральських слів-назв природного оточення, у тому числі зоонімів, на основі яких проаналізовано можливі семантичні зсуви. Наприклад, спроба виявлення споконвічної назви вовка в уральських мовах показує, що в цій якості може розглядатися корінь *šorme, який, на думку авторів, має узагальнююче значення ‘хижак’ [7, 133]. У різних уральських мовах він позначає різні види *Caniformia*: **вовк, лисиця, куниця, горностаї, ласка**. Характерно, що позначення представників двох родин *Canidae* і *Mustelidae* представлені не в близькоспоріднених мовах: *Canidae* – у самодійських і саамській (ненец. O sārmiik ‘хижак, вовк, звір’, rīn- sārta ‘сова’; енец. sāme ‘вовк’, саам. Kld tšjīr m ‘вовк; чорт’), а *Mustelidae* – у пермських і хантійській мовах (комі вв., уд. šer ‘куниця’; удм. G, M, J, MU, U šor ‘куниця’, хант. DN tūrət, DT, KOP, KOš, Kr, Sog, Ts tūrət, Fil čurət, Ni, Š šurət ‘ласка’ (Fil, KOš, Ts, DN, DT, Kr), ‘горностаї’ (DN, DT, Kr, Ni, Ts), ‘куниця’ (Kr, DN, DT, KOš)).

В індоєвропейці спроба змоделювати семасіологічні процеси утворення основ на позначення тварин сімейства *Canidae* здійснювалася, зокрема, П. Шрійвером [15], який розглянув три види коренів:

І. *lup-/*rup- ‘тварина класу *Canidae*’, відмінна від ‘вовка’ (*ǵl̥k^(w)o-). В орбіту цього кореня потрапляє снскр. loraśā- m. ‘різновид шакала’, ‘лисиця’ [13, 138]; іран.: авест. raorī- ‘вид собаки’, urupī-, urupa- ‘ласка, куниця, схожа на собаку тварина’; сарикол. rapc, rapcik, rapcuk, согд. rwps, хорезм. rūbas, согд. rwps- f., шугнан. rūpc(ak), осет. рувас, робас, rūvas, rōbas ‘лисиця’ [17, II, 433-434] || роман.: порт. raposa; galis. raposo; астурлеон. raposa, raposo; ісп. raposa; raposo; каталан. rabosa ‘лисиця’ | лат. lupus ‘вовк’ [15, 431].

II. *ulp^[h]-ek^[h]-ā ‘лисиця’ (Vulpes vulpes): др.-гр. *ἄλωπηξ, ἄλωπος*; н.-гр. *αλεπού, αλουπού*; д.-вірм. *atiēs*, вірм. *agves*, кельт. *lor-erno-: шотл. *llewyn* ‘лисиця’, брет. *louarn* ‘лисиця’, etc. [23, 243]. Такий самий корінь, на думку П.Шрїйвера [15, 431], притаманний також д.-прус. *lare* ‘лисиця’, латв. *lapse*, лтс. *lapsa*; ятв. *larp*; лит. *lārė* ‘лисиця’, причому в останньому випадку формант -ė міг бути запозиченим з форми *vilkė* ‘вовчиця’. Щоправда згадані балтійські назви лисиці вважаються складними для інтерпретації через евфемістичне перекручення [20, 83] або взагалі походять від іншого кореня.

III. wlp- ‘дика кішка’: лат. *vulpēs* (арх. *volpēs*) f. ‘лисиця’, лит. *vilpišys* ‘дика кішка’, сер.-перс. *girkak* ‘домашня кішка’, причому автор [15, 432] вважає, що значення ‘лисиця’ є вторинним, що виникло внаслідок семантичного зсуву.

За гіпотезою П. Шрїйвера, індоєвропейські представники середньостогової і ямної культур повинні були розрізняти лисицю і дику кішку, а серед лисиць – звичайну (*Vulpes vulpes*) і степову (*Vulpes corsac*). Відповідно назви цих тварин мали різні етимони. Зокрема, невелика за розміром, схожа на шакала *степова лисиця* (корсак) позначалася коренем *leup- (цим коренем скористалися індоарії для позначення шакала, коли в процесі міграції рушили на південь), а *звичайна лисиця* – коренем *h₂lop/ ek-. Втім це доволі дотепне припущення не витримує перевірки рядом фактів. По-перше, далеко не всі вчені [24, 482; 11, 96; 22, 42] готові протиставляти вірмено-грецькі форми індоіранським. Зокрема, інд.-іран. *raupāśa-, на їхню думку, навряд чи може бути відокремленою від вірм. *atiēs* та д.-гр. *ἄλωπηξ* < *alōpek-, що не виключає, можливість адаптації кожною з перелічених мов спільного неіндоєвропейського джерела [12, №187347; 16, 288; 22, 42]. По-друге, проблематичною для останнього кореня видається передбачувана автором [15, 432] семантична деривація «*Felidae* → *Canidae*», оскільки немає достатньої кількісної переваги назв тварин сімейства *Felidae*, на яку імпліцитно спирався Шрїйвер, адже до цієї групи повинні були б увійти не згадані ним хет. *ulip(ra)na-* ~ лув. *walip-na/i-/ulip-na/i-* ‘вовк’. Отже, названі три корені: **I. *lup-/*rup-**, **II. *ulp^[h]- ek^[h]-ā** та **III. *wlp-** не можуть розглядатися як такі, що позначали в синхронії в праїндоєвропейській мові відповідно шакала, лисицю та дику кішку. Інша справа, якщо припускати існування на праїндоєвропейському рівні єдиного кореневого інваріанта типу *ulp- (WP I 317 f) [26] (діал. *h₂lōpe/ēk- / *h₂le/ oupēk- [22, 42]) на позначення хижаків середнього або невеликого розміру < **євраз. *wVlpV ‘дикий звір з пухнастим хутром’:** Алт. *ūlpe ‘пушний звір’: тюрк. *ūl ‘рись’: карах. *ūšek*, тур. *ışek*, хакас. *ūs* (tab.), шор. *ūs*, якут. *ūs* ‘рись’, долг. *ūs-kis* ‘соболь’ || монг. *(h)olbo / (h)olbi ‘білка-летяга’: *olbi, olbo* (L 608: olbu), *oliba*, бурят. *olbo* || тунг.-маньчж. *ulgu-kī ‘бурундук’: евенк. *ulgukī*, ульч. *ulz’i*, нанай. *ulgi*, ороч. *uggukā*, уд. *ugz’ixi* (TMC 2,258) || **Дравід. *pūl- ‘тигр’:** півд.-дравід. *pūl-i ‘тигр’: таміл. *puli, pul*, канн. *puli*, тулу *pili* || телугу *pul- ‘тигр’: телугу діал. (*pedda puli, bebbuli*) || коламі-гадаба *pul- ‘тигр’: коламі *pul* (Haig, Hislop),

найкрі *pul*, найкі *pul(a)* (DED 4307) || гонді-куї: *pul- ‘тигр’: бетул. *pulli* (pl. *pulk*), мандла (Вільямсон) *puliyāl*, мандла (Файбус) *puliyāl*, марія *pul*, адилаб. *puli* (SR) (DED 4307, CVOTGD 2313) [26]/

Таким чином, вже на прикладі долі індоєвропейської назви лисиці помітні труднощі етимологічного характеру, які навряд чи можна вирішити не посилаючись на ширші типологічні аналогії. Адже на ранніх етапах формування індоєвропейських племенних груп могло взагалі не існувати окремої назви для лисиці, а лише позначення декількох різних хижаків з огляду на основну універсальну тенденцію позначень тварин від загального до конкретного, запропоновану С.Х. Браун [10]. У зазначеному контексті семантичних переходів було зібрано корпус перехресних найменувань тварин у так званих «макроностратичних» мовах – євразійських та афразійських.

І тип: семантичні переходи в межах одного сімейства

Canidae – Canidae

ІЄ *kṛb(n)/*kun- ‘собака’: д.-інд. *śva, śuva*, gen. *śunas*, ac. *śvanam* ‘собака’, авест. *spā*, ac. sg. *spānt*, gen. pl. *sunam*; вірм. *šown*, gen. *šan* ‘собака’; хет. *kuwas*, gen. *kuwanan*, хет.-лув.ієрогл. *suwani-* ‘собака’; д.-гр. *κύων*, gen. *κυνός* ‘собака’; лат. *canis* ‘собака’, *canēs* ‘сука’; д.-ірл. *cú*, gen. *con*, вал. *ci*, pl. *cwn*, брет., корн. *ki* ‘собака’ < *kwō*; гот. *hunds*, д.-ісл. *hundr*, д.-англ. *hund*, д.-в.-нім. *hunt* ‘собака’; лит. *šūd*, gen. *šuns*, лтс. *suns*, прус. *sunis* ‘собака’, *suntana* ‘великий собака’; тох. А, В *ku* ‘собака’. || **АА *kun-/*kuwan-** ‘собака’: берб.-гуанч.: Гран Канарі *cuna* ‘собака’, Тенеріфе *cancha, cuncha* ‘собака, цуценя’ || омот.: (північ) гонга **kunaan*, мао, ганза *kana* || (південь) діме *kene*, галіла *kani* id. || чад.: (захід) ф’ер *kweej* ‘собака’ || (центр) гамергу [Бентон] *kēnee* id. || (схід) ?сороко *kiyo / kuwī*; дангла *kanya*; йегу *kany*, біргіт *kajaj* ‘собака’; ***k(j)l.k(w)l** ‘собака, вовк’: семіт. ***kal-b** ‘собака’, араб., геєз *kalb*, сірійськ. *kalbō*, угарит. *klb*, аккад. *kalbu*, д.-євр. *kalab*, шахрі *kob* (pl. *kelob*), ботахрі *kōp* ‘собака, вовк’ || бербер.: туарег. *akūlen* ‘вовк, шакал’ || **Урал. *kūjnū** ‘вовк’: саам. *gāidne*, удмурт. *ku’jon, kijon. kion*; ‘вовк’, комі *kejin* [5, 361-362 №238; 9, 43].

II тип: семантичні переходи поза межами одного сімейства

‘дикі тварини великого розміру’ Felidae – Ursidae – Bovinae

ІЄ *leu-(on-)/*luu-(on-) ‘лев’: мік. *re-wo-pi* (Instr.pl.), д.-гр. *λέ(σ)ων, λέων, ep. λέίων, οντος ό* ‘лев’, *λέαινα η* ‘левиця’. З д.-гр. адаптовано чимало запозичень: етр. *leu*, лат. *leo, onis* д.-англ. *leo*, д.-ісл. *leó(n)*, нар. лат. *lewo > кельт.: валл. *llew*, д.-брет. *leu* || д.-в.-нім. *lēwo, lēwo* (*louwo*) || лтш. *laiņa* || псл *lvъ > пол. *lew*, рос., укр. ‘лев’ || ?**lew-to-* > псл. *ljutī(jī)* > ст.-сл. **лють** ‘лютий, дикий’ > д.-рус. зворот ‘лютий звєрь’ головним чином виступав у значенні ‘хижий звір – рись’, але також асоціювався з ‘сірим вовком’, ‘ведмедем’ та ‘левом’; ‘лютий звєрь’ стосувався суперника основного героя міфу, а, отже, первісно міг позначати міфологічний зооморфний персонаж на зразок лат. *Feronia* – ‘божество, яке втілює дику природу’ [2, 58-60; 1, 510]. Більш-менш надійні і.-є. паралелі до д.-гр.

lewon(t-)* дозволяють припускати що цей корінь існував на праїндоевропейському рівні. Зіставлення з **AA (семітськими) позначеннями лева, типу прасеміт. **labV-* 'лев' > д.-акад. *lab'um*, аккад. *lābu, labbu* m., *lābatu* f., д.-євр. *lābī* m., *l'bbūā* f., араб. *labu'a* f. || н.-египет. *lb* бог Мін (у подоби лева), демот. *lby* 'ведмідь', 'лев', копт. *laboi, labai* 'левиця', 'ведмедича', рідше 'ведмідь' || сх.-кушит. **lib-/lub-* 'лев' > байсо *lūban*, сомалі *libaax*, сахо-афар *lubak*, ельмоло *n'ēek*, аборе *néek* < *nīwak < *libak, а також як зах.-семіт. *layV 'лев', д.-євр. *layiš*, юд.-арам. *layēta*, араб. *layt* > д.-гр. *λίς*, іноді *λίς* ó 'лев' [8, 68-69] є основою гіпотези про семітське джерело запозичення цього кореня в індоєвропейських мовах [20 II, 471-472; 17 III, 206], однак аналогій переходу семіт. **b-* (**b'-?*) > і.-є. **w-* в інших семітських запозиченнях немає, на відміну від такого переходу в картвельських мовах [8, 71]. || **Картв.:** **lom-* 'лев' > груз. *lom-i*, сван. *lōm* [1, 510].

Ще однією зовнішньою паралеллю до гр. *λέ(σ)ων*, хет. *wa-lwa-lla*, а також вірм. *aṭewc* 'лев' може виступати єгипт. *rw* 'лев' < прасеміт. **ʔa-rw-(ay-)* 'дика тварина, лев' < **AA** *ʔa-rVw 'дика тварина, лев': аккад. *arwū, arwiu* 'газель', д.-євр. *'aryē*, араб. *aryō* 'лев' || геєз *'arwē* 'дика тварина', тигре *'arwe* 'змія' || чад. (захід) рон: даффо *rāfan* 'леопард', (центр) **ruwan-* > гава *'urvara*, главда *'arvara*, хідлі *luvari* 'лев', зуму *aruwo* 'леопард', маса: зіме *raw* 'кішка', Фалі Кірія: *rū* [Кг: 182], Фалі Джилву: *luwī* [Кг: 7], Фалі Мучелла: *rū* [Кг: 17] 'зісна', (схід) тумак *əṛəw* 'леопард', мубі *ʔorūwā* 'лев' [25]. В. Блажек [8, 70-71] припускає, що афразійські, зокрема єгипетські, позначення лева є джерелом д.-гр. слова *λέων*. Якщо прийняти в ролі мови-посередника догрецький неіндоєвропейський субстрат, для фонетики якого, судячи з особливостей лін. А і В, характерне нерозрізнення плавних *r i l*.

Може бути також перспективним зіставлення тох. А *lu*, В *luwo* 'тварина' з аккад. *lū* 'лев' < д.-акад. *lū 'бик, дика тварина' < прасеміт. **IVʔ-* (m.), **IVʔ-at-* (f.) 'вожак великої рогатої худоби': акк. *littu* (*lītu*) 'корова'; араб. *lāʔan* 'дикий бик, буйвіл'; єгипт. (пірам.) *lʔwʔʔ* 'бик' (якщо < **IVwVʔ-*) || чад. (захід): дера *lāà* 'корова', перо *lō* 'тварина, м'ясо' (також *laʔi 'м'ясо'), (центр): гуде *la* 'корова' || кушит. (центр). *luway 'корова'; (схід): сахо, афар *lā* 'корова, гората худоба', дуллай *loʔ, пл. *leʔ 'корова' (тсамай *lōʔō*, пл. *lēʔē*), (південь): квадза *leʔa-tu-ko* 'бик' < **AA** *lawiʔ 'крупна рогата худоба', 'тварина, м'ясо' || ? фін.-уг. *luwV (*luV) 'кінь' [25]. Можна також зіставити метатетичний **AA** корінь **waʔVI-* 'теля, бик': кушит. (схід): сомалі *wēeyl*, гадія *woʔl-a* 'телята' || бербер.: ізайян *ta-wala* 'стадо великої рогатої худоби, диких кабанів' [14, 100] та хет. *ta-lca-lla* 'лев'. Аналогічний приклад перенесення значень *Felidae – Bovinae* можна побачити в тому, що семантичне коло спільнослов'янського слова *zobrъ 'зубр' < і.-є. *ǵombos розширило свої значення (ймовірно, у зв'язку із зникненням зубрів в області розселення західних слов'ян) у

д.-чеськ. *zubr* 'тигр'. Аналогічно і.-є. позначення зубра в одній з іранських мов – осет. *dombaj* дало не лише назву 'зубр', а й сформувало переносні значення: 'лев', 'міцний, сильний' [3, 117-8, 121].

Felidae – Hyenidae – Mustelidae – Canidae – Ursidae

ІЄ **siŋh'o-* 'лев, леопард': вед. *iṁhā-* m. 'лев' / *siṁhī* f. 'левиця', кашмір. *sah, sūh* m. 'тигр, леопард', *sīmiñ* f. 'тигриця, леопард'; вайгали *sī* 'тигр' || вірм. *inʒ, inc*, gen. *-ow* 'леопард' || тох. **sā(n)śāke* 'лев' > А *śišāk*, В *šecake* || **AA**: (i) **camikʷ/ħ-* 'лев, леопард': кушит. (центр.) аунгі *šaṇṇi* 'леопард' = *šānāy* id., дамот *šānaḥ* 'леопард', аунгі *šāniḥ* 'лев', кунфаль *sanki* 'леопард' || (схід) камбата *samaaga* 'леопард'; якут *suŋqai*, пл. *suŋqaiṁo* 'лев' || омот.: (північ) мао *šanka* 'леопард'; сезе *šāŋki* 'леопард' || чад.: (центр) бура *tsiŋi*, нгвахі *tsiŋi* 'лев'; маса *zīmi*, мусгу *senīm* 'лев' = *zenīm* id. || (схід) кванг *sēmki, sémgí* 'лев' = *zēmki* id. || єгипет. *šm.t* 'левоголова богиня', ст.-копт. *saḥm*. (ii) **ʒ(n)g-(um)* 'леопард': ?семіт.: араб. *zimḡl* 'леопард' = 'різновид пантери' || кушит.: (схід) **zaḡum-* 'леопард' > тембаро *zaḡuta*, хадія, сідамо *daguun-čo* || чад.: (захід) гера *juŋgūtā* 'леопард', ?перо *saŋḡini* id., карекаре *zīgān*, цагу *zəgən* id. || (центр) чібак *zing'é* = *dzuŋəu* 'лев', мафа *jəngwaya* 'леопард' [9, 41-42] || **Алт.:** *zīre 'вид крупного хижака': монг. *sibor: халха *šovor* 'барс' || тюрк. *jēbke: якут. *siegen*, долг. *hiegen*, тува *čekre* 'россомаха' || тунг.-манчж. *sibigē: евенкі *siwigē* 'вовк', 'ведмідь', евен *hewjō, hewje* 'ведмідь', ороч *siwi* 'міфічна собака' (TMC 2, 75) || **Дравід.:** **siv-aŋ-* 'вид хижака': прото-телугу **civ-* 'зісна': телугу *civāgi* (діал. *civvaŋgi, civvāgi, sivāgi, sivaŋgi*) (DED 2579) || **ЧК** *šiprju-ke 'полярна лисиця' = 'несець' чук. *riqik(é)*, кор. *jiqik(e)*, палан *tiqik(e)*, алутор *tiqik(a)* || ітел. *sipriq* 'несець': зах.-ітел. *šiprik*, півд.-ітел. *siprik* [26].

'хижак середнього та невеликого розміру'

Mustelidae – Felidae – Hyenidae

ІЄ **b^he(H)l-* 'куниця' > лат. *fēles, is* f. 'кіт', 'куниця, тхір' || валл. *bele* 'куниця' < **beleg-* || д.-в.-нім. *bilih* 'соня'. Не виключено, що до цього списку належить і рос. *белка*, укр. *білка* (хоча ймовірно семантичною мотивацією кореня **b^he(H)l-* може бути сема 'білий': 'біле, блискуче [хутро]' > 'куниця' > 'кіт'), а також д.-інд. *bharūja-* 'шакал', авест. *bhārūjī* 'якісь небезпечні звірі'. || **Урал.:** **pojd'eke-* 'горностаї, ласка' (UEW 390) || **Алт.:** тунгус.: евенк. *balini* 'соболь' || **AA**: чад. *mbuli 'зісна': (захід) хауса *ambuli, cipri mbəli*, (центр) тера *mapulu*, мусгу *tabəŋ* [8, 20].

Mustelidae – Felidae – Canidae

– **ІЄ** **mel-* 'куниця, борсук': лат. *mēles* (*maeles*) або *mēlis* (*maelis*), *is*, f., 'куниця, борсук'; слов.: кашуб. *mālc* 'куниця, борсук' || **AA** **m[u]ly-*: єгипет. (Старе Царство) *m²j* 'лев' (Wb. II, 11) || бербер.: (південь) сх. тауллемет *mollī*, пл. *mollitān* 'вид леопарда' || кушит.: (схід) афар *molta* 'левиця' || чад.: (захід) карія *mūl* 'леопард'; ангас *mulut* 'леопард' || (центр) нгала *mali* 'зісна' || (схід) сокоро *melaā* 'кіт', нанчере *melī* 'лев', леле *milāng*, Kabalai *mlāŋr* 'лев' || **Картв.:** **mal-* 'лиси-

ця' || Алт.: пис. монг. *malur* 'дикий кіт' || тунгус.: манчж. *malaxi* 'дикий кіт; степовий заєць'. [8, 16-17; 9, 43].

– ІЄ **H₂wis-(yo/-elo)* 'ласка' > ірл. *fial* 'мхір', ісл. *visla* 'ласка' || герм. **wisulō(n)* > д.-англ. *we(o)sule*, *wesle*, англ. *weasel*, д.-в.-нім. *wisula*, без суфікса герм. **wis(j)ō-* > д.-в.-нім. *wiessa* 'мхір' || ст.-фр. *voisson* 'мхір, ласка' || споріднене з герм. **wisulō(n)* псл **vylasъka*, д.-чесь. *vlasicě*, болг. *власица* 'ласка' || д.-гр. *αἰλουρος*, іон. *αἰέλουρος* ὁ, ἡ 'кіт, кішка' < **a-wiselo-* + *ourá* [20 II, 461-462; 8, 58].

|| АА **[h]awyaš-*: семіт. **[h]awyaš-*: аккад. *awyašu/awāšu* 'ласка'; амхара *ay(ə)t* 'миша' || (центр) мусгу *ausi* 'миша' [9, 42-43].

Felidae – (Viveridae) – Hyaeonidae – Canidae

– ІЄ **stīb^(h)-yo-* > псл **stībjь* 'дикий кіт' > ст.-сл. *stīblь*, ст.-пол. (1472) *step*, пізніше *zdeb*, *zdbik*, суч. *źbik* [8, 20-21; 9, 42], д.-рус. *стѣбло* з невідомим значенням, яке, проте можна приблизно визначити з контексту: 'τὰς ἐνδρύμους', що означає 'лісові звірі', про це ж свідчить і контекст вживання цього слова: «**Лисниця и стѣбло и медьведи ядоуще**» (τὰς ἐνδρύμους). Сильв. и Ант. вопр. XVI в. 56 (Оп. II.2.153), д.-рус. *стѣблѣ* = *стеблѣ кішка?*: *Мухи многы и стеблеве* (αἰλουροι) *Жит. Андр. Юр. XXXII. 124* [19 III, 581]. Для слов. **stīb^(h)-yo-* немає задовільних паралелей у відповідних і.-є. зоонімах, за винятком близького осет. (ā)*staj* 'риць', якому бракує фонетичного відповідника слов'янському **-b-*. Відтак етимологічною реконструкцією осет. (ā)*staj* вважається **stāyu-* 'злодій': авест. *tāyu-*, д.-інд. *stāyu-* 'злодій', ст.-слов. *taj* 'таємно', *tatь* 'злодій, розбійник' [17 III, 143-144]. Тим не менш це не виключає можливість переосмислення під впливом **stāyu-* іншого джерела для і.-є. назв дикої кішки з огляду на зовнішні паралелі || Дравід.: **civ(v)aiḱi* 'леопард, риць, гієна' || Алт.: тюрк. **jēbke* 'россомаха' || монг. **že ye-ken* > писемн. монг. *žegeken*, бурят. *zēgen*, калм. *zēgən* 'россомаха' || АА:

*ž i' b- 'вовк, шакал, гієна, лев' > семіт. **dī' b-* > аккад. *zībi*, *zībū* 'шакал, хижак', д.-євр. *zə'eb* 'вовк', араб. пальмір. *d' b*, іуд.-араб. *dēbā*, сір. *dī' bā*, араб. *dī' b* 'вовк, шакал', мехрі *dīya: b*, джіббалі *dīb*, сокотрі *dīb* 'вовк', геєз *zə' b*, *zəb* 'гієна', тіграї *zəb' i* id., архар. *žəb* id. || кушит.: (схід) **dzoobba* 'лев' > камбата *zoobba*, хадія *hoobba*, сідамо *dobb-icco*, пл. *dobbe* = *doobba*, тембаро *zobbe-čšo*, алаба *zobe-čšo*, кабенна *zoobbo* id.; пор. також кушит.: (південь), ймовірно, запозичені зі сх.-кушит.: бака *zab* id., галіла *zob(ba)*, хамер *zə bə*, каро *zobo*, діме *zop* (Bender) || єгипет. *z' b*, *zb* 'шакал', *dybu-w* 'вовки, шакали, гієни', пор. *d-b* з ідеограмою 'шакал' у текстах гробниць || чад.: ? (захід) нгізім *jibda* 'віверра' || (схід) мігама *jābīyá* 'гієна', бідія *jèbèyǵē*. [9, 42]

– ІЄ **kat(t)-* 'домашня кішка': лат. пізн. *cattus/catta* 'кіт, кішка', бл. 350 р. н.е. 'дикі звірі: ласка, куниця тощо' || з VI ст. н.е. гр. *κάττα*, ἡ, *κάττος* ὁ || д.-ірл. *cat(t)* 'кішка', *cattin(e)* 'кошеня', валлійськ., корн., *cath*, бретон., *caz*, фр. *chat/chatte* m./f. || д.-англ. *catte*, д.-в.-нім. *kazza* f. || лит. *katė*, прус. *catto* f., *pausto-catto* 'ди-

ка кішка' || псл **kotij* m./f.: болг. *котка*, діал. *кот*, макед. діал. *kotka/kote*, ст.-пол. *kot* m./f., пол. діал. *kot* 'кішка, заєць', *kosour* m. / *kotka* f., діал. *kozka* m./f., д.-рус. *коть/котька*, рос. *кот/кошка/котёнок*, укр. *кіт/кішка/кошеня*. || Урал.: фін. *kettu* 'лисиця' || Алт.: тунгус. **kitiri* 'вид лисиці' запозичене Єніс. мовами: 'вовк': арін. *ket*, кет. *ket*, імбат. *куyta*, пумп. *kotu* || АА: берб. (схід) **qattus* 'кішка' m. > сіва *yaftos*, джерба *iaftus*, сокна *yaftus*, гхадамес *agəftus*, (північ) нефуса *qaftūs* 'дика кішка', пор. також араб. (Тріполіс) *qāftūs*. Попри те, що перелічені афразійські назви кішки вважаються запозиченням з народної латини, лат. дублети на *c-/g-*, геміновані *-tt* можна було б розглядати й як результат протилежного напрямку запозичення з огляду на північноафриканське походження домашньої кішки, а також з огляду на типові семантичні відповідники в інших гілках афразійської родини мов: кушит.: (схід) **got-* 'гієна' > сідамо *gota*, *goṭa*, хадія, дараса, бурджі *gota*, яaku *kotei*: (південь) **guto* > горова *gutuwi*, мбугу **gútó* 'гієна плямиста' || омот.: волайта *gudare(e)*, бадіту *godare*, омето (центр) *guttio* 'шакал, лисиця' [6, 244-245; 8, 22-26].

Felidae – Hyaeonidae – Mustelidae – Canidae

– ІЄ **luk-(s/n)* 'риць': д.-гр. *λύξ*, *λυγκός* (-γός) m./f. 'риць' || лат. *lynx*, *lynxis* || д.-в.-нім. *luhs*, д.-англ. *lox*, д.-шв. *lō*, *varg-lo* шв. *lo(djur)* || д.-ірл. *lug*, *loga* 'риць: винищувач, герой' || лит. *lūšis*, діал. (Žem.) *luṣis*, *luṣi*, лтс. *lūsis*, д.-прус. *luysis*, рос. *рысь*, укр. *риць* || іран.: кховар *ruṣk* 'куниця', їдга *luī*, *lū* 'куниця'; правірм. **lusan-n* або **lus(e)amn* 'риць; гієна; куниця', *liṣemnə* 'куниця', вірм. діал. (Lazax) *lisam* 'риць' ('куниця?'): 'схожа на лисицю тварина з білуватим хвостом'; 'міфічна швидка тварина білого кольору, яка нападає на людей, перегризаючи їм горло', вірм. діал. (Goris) *liṣemnə* 'дика тварина менша за лисицю' [1, 511-512; 22, 317-319]. Можливо, найархаїчніша кельтська форма була законсервована у баск. *luki* 'лисиця'. Аналогічний семантичний зсув спостерігається в корн. *commisc bleit hahchi* – 'схрещення вовка і пса' = лат. *lynx*, ісп. *lobezno* 'вовчяна', 'росомаха' < лат. *lupicinus* 'вовчяна' [8, 132-133].

В.М. Ілліч-Світлич виводить ІЄ **luk-(s/n)* з нострат. **LuḱV* 'маленька хижка тварина' > Картв.: **leḱw-* 'молодий звір (лева, вовка), цуценя': груз. *leḱv-*, мег. *laḱv-*, лаз. *laḱ-*, *laḱ-* || Урал.: **lujV* 'куниця': фін.-уг.: мар. К *ləoj*, М *luj*; манс. *loisa* 'куниця' || самод.: мат. *lei*, *lai* 'лисиця' [на території поширення матурської мови куниця не було], сельк. таз. *loqa* 'лисиця', *nīl loqa* 'песець' пов'язане з Алт. **[j]uk'V* (~-k-) 'риць, дикий кіт': тунг.-маньчж. **luKV* 'риць, голубий peseць, дитинча рисі': літ.маньч. *luka* 'голубий peseць', ороч. *loke* 'риць', евенк. зах. (непськ.) *luki* 'голубий peseць', менш ймовірно з ненецьк. *pōho* 'песець' || монг. **nogu-yał* 'дитинча рисі': монг. (писем.) *поууял* (L 595: *поууил*), халха *погōl*, бурят. *погōl*, калм. *поуālā* 'дитинча рисі', *поуālā* 'зайченя весняного приплоду' || ? Дравід.: **nakka(i)* 'шакал, лисиця' з -a- в першому складі під впливом півд.-дравід. **nari* 'шакал, лисиця':

таміл. *pari* 'шакал, тигр', кан., тулу *pari* 'шакал, лисиця', кад. *pari* 'тигр' || телугу **nar-/*nakk-* 'шакал': *nakka*, колами-гад. **nak-* 'лисиця': *nakka* || **ЧК** **kqđi* 'хижак сімейства *Mustelidae*': чук. **imleqsuke* 'горностай', 'ласка', чук. *imcʔesuk(e)*, *imcʔesuké* 'горностай', *a-ᵛojᵛə-k-emcʔasoká=lᵛəp*, (АБ) *ketcʔasoka = lᵛəp* 'ласка', кор. *imleqsuk(e)* 'горностай' [5, 34-35; 8, 133; 7, 137; 26]

– **ІЄ** **keun-/*koun-* 'куниця': балто-слов. **kaun-*(y)a 'куниця' > лит. *kiūnė, kiūnis, kiaunėna*, лтс. *saūne, saūnis, saūnītis, saūnīne*, прус. *saune* || псл **kuna/*kinja* > ст.-сл. *kuna*, болг. діал. *kinā* 'лисиця', чес., сл., в.-луж. н.-луж., пол. *kuna*, д.-рус. *куна*, укр. *куня* 'дрібна хижа тварина з цінним хутром' (*Mustela martes*) [20 II, 417; 18 III, 141] || **Картв.**: **kwenɣ-* 'куниця' || **Алт.**: тюрк. **kuna/u* 'россомаха' > **Єніс.**: кет. *kuone* 'россомаха', **Урал.**: камасін. *кони* 'ведмідь' || **АА** **kwany-/ *kwayn- / *kuanw-* > сх.-куш.: яку *kinuyori* 'мхір африканський', півд.-куш.: іракв *gauna* 'ціветтова кішка', мбугу *kendé* 'зоріла (хижак сімейства *Mustelidae*)' чад.: (зах.) хауса *kuanwa* 'кішка', болева *šənpa* 'дика кішка', (схід) сомраї *kójna* 'кішка' [8, 55-56].

Семантичні переходи в ностратичних назвах диких тварин були розділені нами на два типи: 1) семантичні зсуви в межах одного сімейства і 2) семантичні зсуви, які виходять поза межі одного сімейства. Якщо семантичні переходи першого типу здавалися природними внаслідок збігу багатьох зовнішніх та поведінкових ознак, то переходи другого типу вимагали спеціального пошуку ідентичних характеристик. Можна припустити існування ряду ознак, які могли бути релевантними для виникнення семантичних переходів: розмір тварини, колір і якість хутра, небезпечність для людини тощо. Помітно, що групи лексем можуть перетинатися: 'дикі тварини великого розміру' (лев, тигр, бик, зубр, ведмідь), 'хижаки великого розміру' (леопард, вовк, ведмідь, россомаха), 'хижаки середнього та невеликого розміру' (шакал, лисиця, куниця, ласка, горностай, зоріла, ціветтова кішка, рись, заяць) 'дикі тварини з цінним хутром' (леопард, лисиця, горностай, песець, соболь), 'особливо небезпечні тварини' (леопард, лев, вовк, ведмідь). Оскільки для кожної мовної родини «місце перетину» (тобто набір мотиваційних ознак) не обов'язково збігається, семасіологічний аналіз ностратичних ЛСГ на позначення хижаків у діячості виявляється доволі складним. Так само проблематичним залишається визначення характеру мотиваційних механізмів утворення ностратичних зоонімів. Відомо, що за результатами досліджень С.Х. Браун [10], на найбільш ранніх етапах формвання прамови з'являються доволі загальні, родові назви для тварин, надалі ці назви дедалі конкретизуються, поступово створюється система, в якій кожен вид і підвид тварин мають особливі назви. Очевидно, виходячи з подібного припущення, В.М. Ілліч-Світич (1971) визначив для нострат. кореня **LuɣV* значення 'маленька хижа тварина', проведено в Картв.: **lekw-* 'молодий звір (лева, вовка), цуценя'. Але вже, наприклад, в ІЄ мовах цей корінь обмежився позначенням *рисі* або *куниці*. Поляризація цих індоєвропейських значень може бути зумовлена

як відношенням гіперонімії ('дрібний хижак' → 'куниця', 'дрібний хижак' → 'рись'), так й еквонімії ('куниця' → 'рись'), причому перший з цих мотиваційних механізмів безперечно є давнішим.

Певною мірою проблематичним є і статус споконвічної ностратичної лексики, попри те, що ЛСГ "Хижаки" або "Дикі тварини" безперечно належать до давніх шарів лексики. Найбільш ймовірними претендентами на ностратичний спадок можна вважати ІЄ корені: **sing^ho-* 'лев', 'тигр, леопард', **luk-(s/n)* 'дрібний хижак, рись'; **kun-* 'собака, вовк'; **keun-/ *koun-* 'куниця'; **mel-* 'куниця, борсук'; **b^he(H)l-* 'куниця', **stib^(h)-yo-* > псл **stǐbjǐ* 'дикий кіт'. Афразійськими запозиченнями або ширше міграційними термінами в індоєвропейських мовах, з огляду на недостатнє представництво гілок ностратичних мов або пізні засвідчення, можуть бути **lew-(on-)* / **luw-(on-)* 'лев', **kat(t)-* 'домашня кішка', **H₂wis-(yo-/-elo)* 'ласка, кіт'. Це доводить, що до питомої індоєвропейської лексики належать здебільшого назви тварин сімейств *Mustelidae* і *Canidae*, тоді як назви тварин сімейства *Felidae* швидше є запозиченими.

Незважаючи на ряд труднощів та невизначеностей у відношенні проаналізованих ностратичних зоонімів, можна зробити ряд висновків:

1. Незалежно від статусу цієї лексики (питоме слово чи міграційний термін) у різних мовних родинах спостерігається різна продуктивність розвитку назв диких тварин групи сімейств *Canidae*, *Mustelidae*, *Felidae*, *Hyaenidae* з огляду на особливості фауни та мовно-культурного семіозису. Проте для всіх гілок т.зв. макроностратичних мов характерні семантичні зсуви в межах підрядів сімейств *Caniformia* та *Feliformia*, як от: *Canidae* → *Mustelidae* та *Felidae* → *Hyaenidae*.

2. Для АА мов більшою мірою характерні трьох- або навіть чотирьохкомпонентні ряди семантичних деривацій (*Canidae* – *Viverridae* – *Felidae* – *Hyaenidae*), тоді як для решти ностратичних мов – переважно двокомпонентні (*Canidae* – *Mustelidae* та *Felidae* – *Hyaenidae*). Крім того, в індоєвропейській лексиці спостерігається більша продуктивність еквонімічного зсуву *Mustelidae* → *Felidae* порівняно з рідкісним переходом *Canidae* → *Felidae*, набагато частотнішим в афразійських мовах. Можна зробити припущення, що семантична типологія зберігається лише на рівні євразійської мовної макрородина, а не на рівні ностратичної.

3. У деяких індоєвропейських мовах нерідко спостерігається гіпонімо-гіперонічний зсув "(дика) кішка" – "дикий звір", що можливо, пов'язано з міграцією та зміною природного оточення, в якому представники родини *Felidae* не відігравали істотної ролі: **kat(t)-* 'домашня кішка' > лат. пізн. *cattus/catta* 'кіт, кішка', але бл. 350 р. н.е. 'дикий звір: ласка, куниця тощо'; **lew-(on-)* / **luw-(on-)* 'лев' > тох. А *lu*, В *luwo* 'тварина'; ? **leu-to-* > псл. *lūtī(jī)* > ст.-сл. *лѹтъь* 'лютий, дикий'; **stib^(h)-yo-* > псл **stǐbjǐ* 'дикий кіт' > ст.-сл. *stǐbǐ* 'дика кішка', 'лісові звірі' (пор. вірм. діал. (Büt'ania/Nikomedia) **gayl-jori* 'різновид хижака' < *gayl* 'вовк' + *jori/joreak* 'гієна').

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Гамкрелидзе Т.В., Иванов Вяч.Вс. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры (в двух томах). – Тбилиси: Изд-во Тбилисского ун-та, 1984. – 1409 с.
Gamkrelidze T.V., Ivanov Vyach.Vs. Indoyevropeyskiy yazyk i indoyevropeytsy. Rekonstruktsiya i istoriko-tipologicheskiy analiz prayazyka i protokul'tury (v dvukh tomakh) [Indo-European and Indo-Europeans. Reconstruction of historical and typological analysis of the proto-language and proto-culture (in two volumes)]. – Tbilisi: Izd-vo Tbilisskogo un-ta, 1984. – 1409 s.
2. Иванов Вяч.Вс., Топоров В.Н. Исследования в области славянских древностей: Лексические и фразеологические вопросы реконструкции текстов. – М.: Наука, 1974. – 342с.
Ivanov Vyach. Vs., Toporov V.N. Issledovaniya v oblasti slavyanskikh drevnostey: Leksicheskiye i frazeologicheskiye voprosy rekonstruktsii tekstov [Research in the field of Slavic Antiquities: Lexical and phraseological questions of text reconstruction]. – M.: Nauka, 1974. – 342s.
3. Иванов Вяч.Вс. К балкано-балто-славяно-кавказским параллелям // Избранные труды по семиотике и истории культуры. – Т.5: Мифология и фольклор. Моск. гос. ун-т им. М.В.Ломоносова. Ин-т теории и истории мировой культуры. – М.: Знак, 2009. – 116-131 с.
Ivanov Vyach. Vs. K balkano-balto-slavyano-kavkazskim parallelyam [On the Balkan-Balto-Slavic-Caucasian parallels] // Izbrannyye trudy po semiotike i istorii kul'tury. – T.5: Mifologiya i fol'klor. Mosk. gos. un-t im. M.V.Lomonosova. In-t teorii i istorii mirovoy kul'tury. – M.: Znak, 2009. – 116-131s.
4. Иванов Вяч.Вс. К исследованию отношений между языками // Вопросы языкового родства: Международный научный журнал / РАН Ин-т языкознания; Рос. гос. гумани-тар. ун-т; под ред. В.А. Дыбо. – М.: Изд-во РГГУ, 2009. – № 1. – 1-12 с.
Ivanov Vyach. Vs. K issledovaniyu otnosheniy mezhdu yazykami [On the study of the relations between languages] // Voprosy yazykovogo rodstva: Mezhdunarodnyy nauchnyy zhurnal / RAN In-t yazykoznaniya; Ros. gos. gumanitar. un-t; pod red. V.A. Dybo. – M.: Izd-vo RGGU, 2009. – № 1. – 1-12 s.
5. Иллич-Свитыч В.М. Опыт сравнения ностратических языков. Том I. Введение. Сравнительный словарь (b-ḳ) / Под ред. и с вступ. ст. В. Дыбо. – М.: Наука, 1971. – 412 с.
Illich-Svitych V.M. Opyt sravneniya nostraticheskikh yazykov. Tom I. Vvedeniye. Sravnitel'nyy slovar' (b-ḳ) [The experience of comparison of Nostratic languages. Volume I. Introduction. Comparative Dictionary (b-ḳ)] / Pod red. i vstup. st. V.A.Dybo. – M.: Nauka, 1971. – 412s.
6. Долгопольский А.Б. Сравнительно-историческая фонетика кушитских языков. – М.: Наука, 1973. – 398 с.
Dolgopol'skiy A.B. Sravnitel'no-istoricheskaya fonetika kushitskikh yazykov [Comparative-historical phonetics of the Cushitic languages]. – M.: Nauka, 1973. – 398s.
7. Норманская Ю., Дыбо А. Тезаурус: Лексика природного окружения в уральских языках. – М.: Тезаурус, 2010. – 363 с.
Normanskaya Yu., Dybo A.V. Tezaurus: Leksika prirodnogo okruzheniya v ural'skikh yazykakh [Thesaurus: Vocabulary of natural environment in the Uralic languages]. – M.: Tezaurus, 2010. – 363 s.
8. Blažek V. Historická analýza indoevropské zoologické terminologie [Historical analysis of the Indo-European zoological terminology]. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university (the unpublished dissertation, defended in 1993). – 1992. <http://www.phil.muni.cz/jazyk/files/blazek-savci.pdf>
9. Blažek V. Indo-European zoonyms in Afroasiatic perspective // Вопросы языкового родства. – № 9. – 2013. – P. 37–54.
10. Brown C.H. A theory of lexical change: With examples from folk biology, humananatomical partonomy and other domains // Anthropological Linguistics. № 21. – 1979. – P. 257-276.
11. Clackson J. The linguistic relationship between Armenian and Greek. Oxford, Cambridge: Blackwell, 1994. – 272 p.
12. Olsen B. A. The noun in Biblical Armenian: origin and word-formation: with special emphasis on the Indo-European heritage. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. (Trends in linguistics. Studies and monographs 119). 1999.
13. Mallory J.P., Adams D.Q. The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World Oxford University Press Inc., N-Y., 2006. – 731 p.
14. Militarev A. Proto-Afrasian Lexicon Confirming West Asian Homeland: Pastoralism // Journal of Language Relationship • Вопросы языкового родства. – Международный научный журнал / Рос. Акад. наук. Ин-т языкознания; Рос. гос. гуманитар. ун-т; под ред. В. А. Дыбо. – М.: Изд-во РГГУ, 2009. – № 1. – P. 95-106.
15. Schrijver P. The British word for 'fox' and its Indo-European origin // Journal of Indo-European Studies. – №26: 3-4. – 1998. – P. 421-434.
16. de Vaan M. The Indo-Iranian animal suffix *-āčá-. // Indo-Iranian Journal. – Leiden University & Jonathan Silk, 2000. – №43. – P. 279-293.

СЛОВНИКИ (DICTIONARIES)

17. Абаев В.И. Историко-этимологический словарь осетинского языка. Том I-IV. – Изд-во АН СССР, М.-Л., 1958-1989.
Abayev V.I. Istoriko-etimologicheskii slovar' osetinskogo yazyka. Tom. I-IV [Historical-etymological dictionary of the Ossetian language. Volume I-IV]. – Izd-vo AN SSSR, M.-L., 1958-1989.
18. ЕСУ = Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. Потебні; Редкол. Мельничук О.С. (гол ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982-2012.
ESU = Etimologichnyi slovník ukraïns'koï movi: V 7 t. [Etimologichny vocabulary of the Ukrainian Language: In 7 vol.] / AN URSR. In-t movoznavstva im. O. Potebni; Redkol. Mel'nychuk O.S. (gol red.) ta in. – K.: Nauk. dumka, 1982-2012.
19. Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам. – Т. I-III. – СПб: Типография императорской Академии наук, 1893.
Sreznevskiy I.I. Materialy dlya slovarya drevnerusskogo yazyka po pis'mennym pamyatnikam [Materials for the dictionary of Old Russian language from the written monuments]. – T. I-III. – SPb: Tipografiya imperatorskoy Akademii nauk, 1893.
20. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / Максимилиан Романович Фасмер. – Т. I-III. – М., (1943-1958), 1986-1987.
Fasmer M. Etimologicheskii slovar' russkogo yazyka [Etymological dictionary of the Russian language]. – T. I-III. – M., (1943-1958), 1986-1987.
21. Frisk H. Griechisches etymologisches Wörterbuch / Hjalmar Frisk. –Bd. I-III. – Heidelberg: Carl Witer-Universitätsverlag, 1960-1970.
22. Martirosyan H.K. Etymological Dictionary of the Armenian Inherited Lexicon. – Leiden, Boston: Brill., 2009.
23. Matasović R. Etymological dictionary of Proto-Celtic. – Leiden, Boston: Brill., 2009.
24. Mayrhofer M. Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen, 3 vols., Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter, 1992-2001.
25. Militarev A., Stolbova O. Afroasiatic etymology <http://starling.rinet.ru/cgi-bin/query.cgi?root=config&morpho=0&basename=\data\semham\afaset&encoding=utf-eng> (2007) // The Global Lexicostatistical Database / Long-range etymologies <http://starling.rinet.ru/cgi-bin/main.cgi?root=config&morpho=0>:
26. Starostin S. Nostratic etymology <http://starling.rinet.ru/cgi-bin/query.cgi?root=config&morpho=0&basename=\data\nostr\ostret> (2005) // The Global Lexicostatistical Database / Long-range etymologies <http://starling.rinet.ru/cgi-bin/main.cgi?root=config&morpho=0>:

Polishchuk (Shadchina) A.S. Semantic transitions in the names of animals *Caniformia* and *Feliformia* (on the material of the Nostratic languages)

Our study focuses on the semantic typology of transitions in the names of wild animals (the types *Caniformia* and *Feliformia*) in the Nostratic languages. The purpose of the work is to determine the "Nostratic" status of IE zoonyms, frequency of semantic transitions among five animal groups - *Canidae*, *Mustelidae*, *Felidae*, *Hyaenidae*, *Viverridae* and to elaborate the classification of these shifts. As a result, it has been concluded that the most likely IE roots of Nostratic origin are: *singho- 'lion', 'tiger, leopard', *luk-(s/n) 'small predator, lynx'; *kun- 'dog, wolf'; *keun-/*koun- 'marten'; *mel- 'marten, badger'; *bhe(H)l- 'marten', *stib(h)-yo- > OSI *stbj 'wild cat. Migration terms in the IE languages, given the under-representation of the branches of Nostratic languages or later fixation, may be *lew-(on-)/*luw-(on-) 'lion', *kat(t)- 'house cat', *H₂wis-(yo-/-elo) 'weasel, cat'. This proves that the ancestral Indo-European vocabulary includes mainly the names of *Mustelidae* and *Canidae* families, whereas the names *Felidae* could be either inherited from Nostratic languages or borrowed. For the Afro-Asiatic languages are more typical three- or four-component series of semantic transitions (*Canidae* - *Viverridae* - *Felidae* - *Hyaenidae*), whereas for the other Nostratic languages - mostly two-component (*Canidae* - *Mustelidae* and *Felidae* - *Hyaenidae*). Furthermore, in the Indo-European lexics greater productivity of the equonimic shift *Mustelidae* - *Felidae* is observed, compared with the rare transition *Canidae* - *Felidae*, more characteristic for the Afro-Asiatic languages. Thus, we might assume that the semantic typology among the names remains at Eurasian linguistic macrofamily, but not at the level of the Nostratic.

Keywords: Indo-European languages, Nostratic languages, the names of wild animals, the semantic derivation, semantic typology

Полищук (Шадчина) А.С. Семантические переходы в названиях животных *Caniformia* и *Feliformia* (на материале ностратических языков)

Наше исследование посвящено типологии семантических переходов в названиях диких животных типа *Caniformia* и *Feliformia* в ностратических языках. Цель работы заключалась в определении «ностратического» статуса индоевропейских зоонимов, частотности семантического перехода в названиях пяти номинативных групп – *Canidae*, *Mustelidae*, *Felidae*, *Hyaenidae*, *Viverridae*, а также создание классификации этих сдвигов. В результате был сделан вывод о том, что наиболее вероятными ИЕ корнями ностратического происхождения можно считать: *singho- 'лев', 'тигр, леопард', *luk-(s/n) 'мелкий хищник, рысь'; *kun- 'собака, волк'; *keun-/*koun- 'куница'; *mel- 'куница, барсук'; *bhe (H)l- 'куница', *stib(h)-yo- > ПСЛ *stbjbъ 'дикий кот'. Миграционными терминами в ИЕ языках, учитывая недостаточное представительство ветвей ностратических языков или поздние засвидетельствования, могут быть, *lew-(on-) / *luw-(on-) 'лев', *kat(t)- – 'домашняя кошка', *H₂wis- (yo -/elo) 'ласка, кот'. Это доказывает, что к исконной индоевропейской лексике относятся в основном названия животных семейств *Mustelidae* и *Canidae*, тогда как названия животных семейства могут быть как унаследованными с ностратических языков, так и заимствованными. Для афразийских языков в большей степени характерны трех- или даже четырехкомпонентные ряды семантических переходов (*Felidae* – *Viverridae* – *Hyaenidae* – *Canidae*), тогда как для остальных ностратических языков - преимущественно двухкомпонентные (*Canidae* – *Mustelidae* и *Felidae* – *Hyaenidae*). Кроме того, в индоевропейской лексике наблюдается большая продуктивность эквонимичного сдвига *Mustelidae* – *Felidae*, по сравнению с редким переходом *Canidae* - *Felidae*, более характерным для афразийских языков. Можно предположить, что семантическая типология сохраняется на уровне евразийской языковой макросемьи, а не на уровне ностратической.

Ключевые слова: индоевропейские языки, ностратические языки, названия диких животных, семантическая деривация, семантическая типология